

همگرایی و واگرایی مقررات مبارزه با تأمین مالی تروریسم در حقوق ایران، افغانستان و اسناد بین‌المللی

حمیدرضا دبیرزاده*

دکتر احمد حاجی ده‌آبادی** - دکتر حسن پورباقرانی***

چکیده

در عرصه حقوق بین‌المللی سخن از هنجارها و الزاماتی است که خواستگاه موضوع طرح‌شده را در قطعنامه ۱۳۷۳ (۲۰۰۱) شورای امنیت سازمان ملل متحد (که به موجب ماده ۲۵ منشور ملل متحد، لازم‌الاتباع است) و کنوانسیون مبارزه با تأمین مالی تروریسم (۱۹۹۹) می‌جویم. در کشور افغانستان نیز شاهد عزم جدی در مبارزه با این پدیده شوم هستیم؛ قانون مبارزه علیه تمویل تروریسم (۱۳۸۳) در افغانستان و همچنین قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم (۱۳۹۴) و لایحه اصلاح قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم (۱۳۹۷) که عدم‌مغایرت آن با شرع و قانون اساسی اعلام نگردیده است، دیگر داده‌های قانونی در مواجهه با تأمین مالی تروریسم هستند. یافته‌های این مقاله که با الهام از مهم‌ترین معیار و شاخص حقوقی که عبارت از مطالعه مقارنه‌ای قوانین در سه حوزه مورد مطالعه است، مؤید هم‌گرایی نسبی بین حقوق کیفری ایران و افغانستان از حیث تقنینی است؛ اما مصادیق واگرایی را می‌توان این‌گونه احصاء کرد: اول. داشتن ایرادات فنی در کنوانسیون ۱۹۹۹ (که در حقوق افغانستان و ایران این ایرادات مشهود نیست) که به قرار ذیل هستند: ۱- عدم‌ارائه اصول پیشگیرانه علمی کافی در نصّ کنوانسیون؛ ۲- پرداختن به حواشی موضوع و عدم‌ارائه متد لازم در مورد کشف این جرم؛ ۳- عدم‌جانمایی دقیق تکالیف

مجله پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی، شماره ۱۵، نیمسال اول ۱۳۹۹
صفحه ۵۲-۳۱، تاریخ وصول: ۱۳۹۸/۰۶/۳۴، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۱/۰۱

- * دانشجوی دکترای حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قشم، هرمزگان، ایران، نویسنده مسئول
Email: hrdabirzade.62@gmail.com
- ** دانشیار، دکترای حقوق جزا و جرم‌شناسی، عضو هیئت‌علمی گروه حقوق، دانشکده حقوق، پردیس فارابی دانشگاه تهران، قم، ایران
Email: adehabadi@ut.ac.ir
- *** دانشیار، دکترای حقوق جزا و جرم‌شناسی، عضو هیئت‌علمی گروه حقوق، دانشکده علوم اداری و اقتصاد دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران
Email: hpoorbafrani@ase.ui.ac.ir

و بایسته‌های حقوق بشری در کشف، تحقیق، تعقیب و محاکمه به صورت تفکیک‌شده. دوم. انجام اقدامات لازم برای پیشگیری از وقوع اعمال تروریستی از جمله دادن اخطارهای به‌موقع به دیگر کشورها از طریق تبادل اطلاعات.

کلیدواژه‌ها:

تروریسم، تأمین مالی، سازمان تروریستی، جرم بین‌المللی.

مقدمه

برای مبارزه با تأمین مالی تروریسم که در دهه اخیر به اوج خود رسیده است و کشورها را بر آن داشته است تا با بسیج امکاناتشان، با تروریسم و تأمین مالی آن، مواجهه نمایند، لازم است تا مبانی ساختاری آن مورد مطالعه قرار گیرد. ذیلاً برخی از تعاریف به‌طور موجز ابراز می‌شود.

۱- تروریسم

تروریسم پدیده‌ای است که امنیت کشورهای بسیاری را در طول تاریخ خصوصاً در دهه‌های اخیر به چالش کشیده و ضررهای غیرقابل‌ترمیمی را بر آنها تحمیل نموده است.^۱

تروریسم یکی از موضوعات مهمی است که تعریفی پذیرفته‌شده از آن و از گروه‌های تروریستی، نه در قوانین داخلی ایران و نه در حقوق بین‌الملل، وجود ندارد.^۲ برخی تروریسم را تجاوز با ماهیت ویژه دانسته‌اند.^۳

در اواخر سده نوزدهم و اوایل ترور با ظهور دسته‌های سیاسی آنارشیست و نهیلیست در روسیه و سپس در اروپا، مفهوم نوین یافت.^۴

باتوجه به تعریف لغت‌نامه دهخدا «ترور مأخوذ از فرانسه و به معنای قتل سیاسی به‌وسیله اسلحه در زبان فارسی متداول شده است. در زمان معاصر اهراق را به‌جای ترور به‌کار می‌برند

۱. مهدی اسماعیلی، «صلاحیت رسیدگی به جرایم تروریستی در قوانین ایران»، *مجله حقوقی دادگستری* ۹۴ (۱۳۹۵)، ۴۹.

۲. فائزه حسنی، «اجماع ارکان نظام در مبارزه با پولشویی و مقابله با تأمین مالی تروریسم»، *مجله چشم‌انداز ایران* ۱۱۰ (۱۳۹۷)، ۱۵.

۳. جمعی از نویسندگان، *تروریسم، مفهوم‌شناسی و مبانی نظری*، مجموعه مقاله‌های کنفرانس بین‌المللی *اتحاد جهانی علیه تروریسم برای صلح عادلانه*، به اهتمام کمیته علمی مجمع جهانی صلح اسلامی (تهران: مجمع جهانی صلح اسلامی، ۱۳۹۰)، ۳۲.

۴. مریم رامندی، «ضمانت‌اجرای مبارزه با تأمین مالی تروریسم بین‌الملل از دیدگاه بانک مرکزی» (پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۸۹)، ۱۰.

و این کلمه در فرانسه به معنای وحشت و خوف آمده است.^۵

۱-۱- تأمین مالی تروریسم

در ساده‌ترین صورت، تأمین مالی تروریسم را می‌توان به «در اختیار قرار دادن وجوه یا ایجاد تسهیلات برای متصرف شدن آنها توسط تروریست‌ها دانست.» این تعریف هرچند در بادی امر بسیار ساده به نظر می‌رسد، با این وصف، دقت در آن می‌تواند پرسش‌های بسیاری را مطرح نماید.^۶

تأمین مالی تروریسم جرم بزرگی است که می‌تواند اقتصاد مملکت را تحت تأثیر خود قرار دهد و دارای آثار و تبعات فراوانی در سطح جامعه است.^۷

نیاز تروریست‌ها به منابع مالی موجب گردید تا با توجه به هم‌پوشانی منافع آنها با برخی از دولت‌ها، حامیان مالی‌ای از میان دولت‌ها به دست آورند. دولت‌های حامی تروریسم با صرف چنین هزینه‌هایی منافع خود را از شیوه‌های نامشروع دنبال می‌کردند.^۸

منابع مالی تروریست‌ها به دو مجموعه از فعالیت‌های این گروه‌ها اختصاص داده می‌شوند:^۹

اول. بخشی از این منابع به تدارکات و انجام عملیات تروریستی اختصاص می‌یابد؛ دوم. آن‌گونه از فعالیت‌های مالی تروریست‌ها را شامل می‌گردد که از وجوه مالی برای پشتیبانی عملیات تروریستی، آموزش و تبلیغات استفاده می‌شود. تأمین مالی تروریسم از راه‌های مختلفی صورت می‌گیرد. در سال‌های اخیر ارزش‌های مجازی، مانند بیت‌کوین، توجه را به سمت خود جلب کرده و با پذیرشی چشم‌گیر در بازار روبه‌رو شده‌اند. گروه‌های مجرمانه به‌ویژه گروه‌های تروریستی نیز از ویژگی‌های منحصر به فرد آن غافل نبوده‌اند.^{۱۰}

۵. محمدعلی اردبیلی، حقوق کیفری بین‌المللی (تهران: نشر میزان، ۱۳۸۷)، چاپ چهارم، ۱۹۹-۱۹۵.

۶. رامندی، پیشین، ۳۶.

7. Christophe Paulussen, Impunity for International Terrorists? (Key Legal Questions and Practical Considerations, ICCT - The Hague Research Paper, 2012), 36.

8. James Adames, *The Financing of Terror* (London: New English Library, 1986), 37.

۹. رامندی، پیشین، ۳۸.

۱۰. عارف خلیلی پاجی، «امکان‌سنجی تأمین مالی تروریسم در پرتو ارزش‌های مجازی» (مقاله ارائه‌شده در همایش بین‌المللی ابعاد حقوقی - جرم‌شناختی تروریسم)، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، سیزدهم اسفند ماه ۱۳۹۶، ۳۳.

درواقع انطباق سیستم بانکی با استانداردهای کمیته نظارت بانکی بازل، علی‌الخصوص اصل ۲۹ از «اصول اساسی برای نظارت بانکی مؤثر»، مبارزه با تأمین مالی تروریسم در بانک‌ها را مورد توجه قرار داده است و در استانداردهای مزبور رویکرد و نظارت مبتنی بر ریسک برای مقابله با تأمین مالی تروریسم در نظر گرفته شده است. می‌توان گفت که بررسی متغیرهایی تأثیرگذار بر ریسک تأمین مالی تروریسم برای یک مؤسسه مالی که به منظور ارزیابی و کنترل تأمین مالی تروریسم توسط مؤسسه مالی اعمال می‌شود، ممکن است متغیرهای مشخصی برای ریسک مشتری یا نقل‌وانتقال خاصی را در نظر گیرد.^{۱۱}

این جرم همانند سایر جرایم دارای ارکان و عناصری است. اولین عنصر جرم تأمین مالی تروریسم، عنصر قانونی این جرم است. باید دانست که موجب جرم‌انگاری این رفتار چیست تا بتوان فرد مرتکب را به مجازات مقرر محکوم نمود.

مؤلفه‌های عنصر مادی جرم تأمین مالی تروریسم را می‌توان این‌گونه احصاء نمود:

۱- تهیه وجوه: کنوانسیون مبارزه با تأمین مالی تروریسم، وجوه را این‌گونه تعریف کرده است:

«وجوه عبارت است از اموال از هر نوع، خواه عینی و خواه غیرعینی، خواه منقول و خواه غیرمنقول. از هر راهی که به‌دست آمده باشند و اسناد و مکتوبات حقوقی به هر شکلی که باشند از جمله اسناد الکترونیک یا دیجیتال که حاکی از مالکیت بر چنین اموالی یا دارا بودن منفعت در آنها می‌باشند. این امور شامل اعتبارات بانکی، چک‌های مسافرتی، چک‌های بانکی، حواله‌های پولی، سهام، اوراق بهادار، ضمانت‌نامه‌ها، بروات و اعتبارات اسنادی می‌شوند بدون قید حصر.»

۲- تخطی از قانون و مقررات: در تعریف مذکور در پاراگراف اول از بند اول ماده ۲ کنوانسیون، عبارت «به‌طور غیرقانونی می‌باشد» وجود دارد. این قید می‌تواند موجب ایجاد این تصور شود که فعالیت‌هایی که وصف تأمین مالی تروریسم برای آنها در نظر گرفته می‌شود، باید فی‌نفسه غیرقانونی باشند. به عبارت دیگر کنوانسیون، از دولت‌ها می‌خواهد تأمین مالی تروریسم را جرم تلقی نمایند. سپس به تعریف و عناصر شماری تأمین مالی تروریسم می‌پردازد. در میان این عناصر، یک عنصر همان غیرقانونی بودن است.

۱۱. امین جعفری و علی کشوری، «مبارزه با تأمین مالی تروریسم در نظام بانکی ایران» (مقاله ارائه‌شده در همایش بین‌المللی ابعاد حقوقی - جرم‌شناختی تروریسم، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، سیزدهم اسفند ماه ۱۳۹۶)، ۸۶.

۳- اعمال تروریستی: اقدام به تأمین مالی تروریسم باید مسبوق به اراده مرتکب درجهت تقویت اعمال تروریستی باشد؛ به دیگر سخن لازم است که تأمین مالی برای اعمال تروریستی صورت گیرد. عنصر مادی این جرم، وقوع اعمال تروریستی را لازم می‌داند. برای اینکه تأمین مالی تروریسم واقع شود، لازم است که این جرم در تعاقب سوءنیت عام و خاص که به ترتیب عبارت است از قصد فعل و قصد نتیجه، به وقوع بپیوندد. برای به وجود آمدن عنصر معنوی جرم مزبور، قصد انجام عملیات تروریستی و علم به استعمال وجوه و ... در راستای اعمال تروریستی در مرتکب این رفتار، بایستی وجود داشته باشد ولاً مشمول جرم معنون نخواهد بود. باتوجه به استفاده قانونگذار از واژه‌های پراکنده فاقد محمل و معنای صحیح در قسمت‌های مختلف قانون مجازات اسلامی؛ مانند قرائن معقول و احتمالی، مثل مواد ۱۶۲، ۱۷۱، ۲۱۱، ۳۱۴، ۳۱۵ و ۳۱۶ قانون مجازات اسلامی و مواد ۶۶۲ و ۶۹۰ قانون مجازات اسلامی (۱۳۷۵) و مقررات دیگر مانند ۳۶، ۶۵ و ۱۱۴ قانون آیین دادرسی کیفری، مطلوب است که این تفسیر را بپذیریم که چنانچه مرتکب طبق قرائن معقول، احتمال دهد که مرتکب اصلی (تروریست) با کمک شخص دیگری که تأمین مالی نموده است، اقدام به عملیات تروریستی می‌نماید، به نظر می‌رسد عمل شخص دوم (تأمین‌کننده مالی) مشمول عنوان کیفری خواهد بود.

این مقاله در پی یافتن و پاسخگویی به سؤالات زیر می‌باشد که پاسخ احتمالی آن در یافته‌ها قید می‌شود:

- ۱- هم‌گرایی مقررات مبارزه با تأمین مالی تروریسم در آینه حقوق ایران، افغانستان و اسناد بین‌المللی چگونه است؟
- ۲- تباعد (واگرایی) مقررات ناظر بر مواجهه با تأمین مالی تروریسم در حقوق ایران، افغانستان و اسناد بین‌المللی چگونه است؟

۲- تحلیل تاریخی - ماهوی

تروریسم یکی از شوم‌ترین حقایق زندگی در کشورهاست که با عقبه‌های سیاسی، انتقام‌جویی و ... صورت می‌گیرد. ارتکاب این عمل علاوه بر برهم زدن امنیت داخلی، موجب خدشه‌دار شدن وجهه کشوری است که این حادثه در آن رخ می‌دهد؛ لذا کشورها یا با هدف واقعی مبارزه با آن و یا به‌خاطر ترس از انگشت‌نما شدن در عرصه جهانی و یا از بین بردن شائبه حمایت از تروریسم اقدام به وضع قانون می‌نمایند؛ اما این کافی نیست چراکه لازم است

علاوه بر تقنین و تنسیق قوانین، نظارت لازم جهت اجرای حسن قانون صورت گیرد و به شدت با این پدیده برخورد شود.

هرچه تعداد کشورهای ضد تروریسم افزایش یابد، احتمال نابودی تروریسم کاهش خواهد یافت. بعد از حادثه یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱ و تشکیل ائتلاف ضد تروریسم، گروه‌های تروریستی شکل جدیدی پیدا کردند و روزه‌روز به پیروان آنها افزوده شد.^{۱۲}

کنوانسیون مبارزه با تأمین مالی تروریسم (۱۹۹۹)، قطعنامه ۱۳۷۳ شورای امنیت سازمان ملل متحد دو هنجار و الزام جهانی در این خصوص می‌باشد. کشورهای دیگر مانند افغانستان (باتوجه به وجود گروهک‌های تروریستی و خشن مانند القاعده، طالبان و داعش در کشور مذکور) در این زمینه ورود پیدا کرده و به وضع قانون پرداختند. قانون مبارزه با تمویل علیه تروریسم (۱۳۸۳) خروجی اندیشه اتاق فکر قانون در افغانستان است.

یکی از مهم‌ترین موضوعات روز سیاسی و حقوقی، گزارش گروه ویژه اقدام مالی مبنی بر عدم همکاری ایران با این ساختار است که از سوی دولت در قالب چهار لایحه به مجلس ابراز شد. گروه ویژه اقدام مالی یا به اختصار FATF یک قرارداد یا کنوانسیون نمی‌باشد، بلکه یک سازمان بین‌دولتی است. در تعریف سازمان بین‌دولتی باید گفت سازمان‌هایی هستند که اساساً از کشورهای مستقل یا سازمان‌های بین‌دولتی دیگر تشکیل شده‌اند و بین‌المللی هستند. این سازمان‌ها جنبه بسیار مهمی از قوانین عمومی بین‌المللی هستند که در جهان به وجود آمده‌اند. FATF در ابتدا به ابتکار کشورهای عضو گروه موسوم به جی ۷ در سال ۱۷۸۹ تشکیل شده و اولین وظیفه آن بررسی وضعیت قوانین مبارزه با پولشویی بازارهای مختلف مالی در جهان به صورت عام و در کشورها به صورت خاص و موردی بود.^{۱۳}

در ۲۹ اکتبر ۲۰۰۱ میلادی، اجلاس ویژه فف در شهر واشنگتن دی‌سی برگزار شد که منجر به ارائه توصیه‌هایی در هشت بند شد؛ ولی در اجلاس ۲۲ اکتبر ۲۰۰۴، یک توصیه دیگر در خصوص مبارزه با تأمین مالی تروریسم الحاق شد.^{۱۴}

۱۲. مجید اسحاقی و امیرحسین رشمه، «مدل‌سازی رفتار تروریست و تحلیل رفتار تروریسم»، فصلنامه سیستم‌های مختلط و خطی ۱ (۱۳۹۶)، ۵۳.

۱۳. اصغر عباسی، «معرفی گروه ضربت اقدام مالی علیه پولشویی»، پژوهشنامه حقوق و علوم سیاسی ۵ (۱۳۸۶)، ۱۴۸.

۱۴. بابک پورقهرمانی و صادق اسماعیل‌زاده، «بررسی ضرورت‌ها و موانع مبارزه با تأمین مالی تروریسم: مطالعه موردی تأمین منابع از طریق پولشویی»، فصلنامه مطالعات بین‌المللی پلیس ۱۸ (۱۳۹۳)، ۱۳۷.

با عنایت به اینکه در ایران نیز ضرورت الحاق قانونی و عملی به کنوانسیون مبارزه با تأمین مالی تروریسم احساس می‌شد، قانون مربوط وضع و هم‌اکنون پس از وصول و تصویب لایحه اصلاح قانون مزبور با شور دوم در قالب دو گزارش (ارجاع شده از صحن علنی) به شماره ثبت ۳۴۴ و گزارش کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس با همان شماره به شورای نگهبان ارسال که ممه‌ور به انطباق شرعی و قانونی در شورای نگهبان گردید.

۳- مبارزه با تأمین مالی تروریسم در آینه مقررات و قوانین

باتوجه به اینکه این مقاله در پی تبیین مطالعه تطبیقی مبارزه با تأمین مالی تروریسم با محوریت حقوق ایران، افغانستان و اسناد بین‌المللی است؛ وجه مقارنه‌ای این تحقیق که عبارت است از تطبیق قوانین، مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۳-۱- مبارزه با تأمین مالی تروریسم در اسناد بین‌المللی

به‌منظور مبارزه با تأمین مالی تروریسم، هنجارها و بایسته‌های بین‌المللی گوناگونی پیش روی کشورهاست. این قواعد و مقررات بین‌المللی طیف گسترده‌ای دارند؛ برخی (مانند قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد و نیز کنوانسیون‌های بین‌المللی متضمن قواعد آمره) الزام‌آورند و برخی دیگر بایسته‌های اختیاری هستند که به‌طور هماهنگ توسط گروه‌های مختلفی از کشورها ایجاد شده‌اند (به‌طور مثال توصیه‌های ویژه هشت‌گانه گروه اقدام مالی درمورد مبارزه با تأمین مالی تروریسم).^{۱۵}

پس از حوادث ۱۱ سپتامبر سیاست‌های کلان مانند سیاست‌های تقنینی آمریکا، دستخوش دگرگونی اساسی شد و کنگره آمریکا با درک حساسیت زمان دقیقاً همان اقدامات و تدابیری را که در لایحه ۱۹۹۹ مردود اعلام داشته بود، مثل مقررات ناظر به «مشتری خودت را بشناس» و یا تکالیف مربوط به گزارش و ضبط اسامی واسطه‌ها و دلالت‌های معاملاتی، بی‌درنگ و بدون هیچ‌گونه مخالفتی به‌عنوان بخشی از قانون گسترده USA PATRIOT^{۱۶} به تصویب رساند.

۱۵. امیرحسین طیبی‌فرد، «مبارزه با تأمین مالی تروریسم در اسناد بین‌المللی»، مجله حقوقی ۳۲ (۱۳۸۴)، ۲۶۳.

۱۶. طبق این قانون، صلاحیت قانونی و اجرایی نسبت به مؤسسات مالی خارجی و اتباع خارجی که مقیم ایالات‌متحده نیستند، قابل اعمال است.

در حوزه جهانی دو سند مهم، هنجار و الزام تلقی می‌گردند. نخست، کنوانسیون مبارزه با تأمین مالی تروریسم (۱۹۹۹) و دوم، قطعنامه ۱۳۷۳ شورای امنیت (۲۰۰۱) که ذیلاً هر کدام به‌طور مجزاً بررسی می‌گردد:

۳-۱-۱- کنوانسیون مبارزه با تأمین مالی تروریسم

باتوجه به اینکه تا قبل از تصویب کنوانسیون فوق هیچ سند چندجانبه‌ای را نمی‌توان یافت تا به‌صراحت به موضوع مبارزه جدی به این جرایم پرداخته باشد، کنوانسیون فوق‌الذکر در مقام بیان و با صراحت بیشتری تصویب و ابلاغ گردید.

به‌موجب ماده ۴ کنوانسیون مزبور، کلیه کشورهای عضو مکلف به انجام دو وظیفه هستند:

- ۱- وضع قانون و جرم‌انگاری لازم طبق مقررات داخلی. این بند مبین نوعی صلاحیت تکمیلی با حفظ تفوق مقررات داخلی است و ماده ۸ کنوانسیون به‌صراحت به اصالت اصول حقوقی کشورها قائل است؛

- ۲- مجازات مرتکبین جرم. در سند موصوف، با لفظ مبهم (هر جرمی) سعی در تبیین مفهوم تأمین مالی تروریسم دارد. ماده ۲ بیان می‌دارد:

هر فردی که در چهارچوب معنای این کنوانسیون مرتکب جرمی گردد اگر به هر وسیله، مستقیم یا غیرمستقیم، غیرقانونی و عمداً آن پول‌ها را تهیه و یا جمع‌آوری کند به‌قصد آنکه تماماً یا بخشی از آن بایستی جهت انجام موارد ذیل صرف گردد و یا با علم به اینکه قرار است شرایط زیر مورد استفاده قرار گیرد:

الف - عملی که در چهارچوب شمول و طبق آنچه که در یکی از پیمان‌های مندرج در ضمیمه تصریح گردیده، جرم محسوب گردد؛ ب - هر اقدام دیگری که به‌قصد کشتن یا وارد آوردن جراحات شدید جسمانی به افراد غیرنظامی صورت پذیرد یا به هر فرد دیگری که سهم فعالی در خصومت‌ها طی منازعات مسلحانه نداشته باشد و در زمانی که قصد انجام چنین عملی از لحاظ ماهیتی یا محتوایی به‌قصد ارباب مردم یا وارد ساختن دولت یا یک سازمان بین‌المللی جهت انجام یا ممانعت از انجام هرگونه عملی باشد. یکی از مزایای این کنوانسیون تعیین تکلیف شرکا و معاونین اشخاصی است که اقدام به تأمین مالی تروریسم می‌نمایند. همچنین تأسیس نهادی با ماهیت سازمان‌یافتگی و تشکل در ماده ۵ از دیگر محاسن سند فوق است. ماده ۱۳۰ قانون مجازات اسلامی ایران در سال ۱۳۹۲ مانند این نهاد را به‌صراحت در حوزه تقنینی خود وارد نمود. از عمده ایرادات

- کنوانسیون مزبور می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:
- ۱- عدم‌ارائه اصول پیشگیرانه علمی کافی در نصّ کنوانسیون؛
  - ۲- پرداختن به حواشی موضوع و عدم‌ارائه متد لازم در مورد کشف این جرم؛
  - ۳- عدم‌جانمایی دقیق تکالیف و بایسته‌های حقوق بشری در کشف و تحقیق و تعقیب و محاکمه به‌صورت تفکیک‌شده.

۳-۱-۲- قطعنامه ۱۳۷۳ شورای امنیت

قطعنامه ۱۳۷۳ شورای امنیت سازمان ملل متحد با نگاهی دقیق‌تر از حیث مبانی به مبارزه با تأمین مالی تروریسم پرداخته است به‌نحوی که با نگاهی همه‌جانبه، تکالیف کشورها را روشن نموده و از این حیث ابهامات کمتری در آن مشاهده می‌شود؛ مثلاً با قیودی مانند منع سرکوب، عدم‌حمایت و ... به‌طور ضمنی قائل بر تصمیم جدی بر مواجهه و مقابله است. از نکات برجسته این قطعنامه می‌توان به ارائه روش پیشگیری در ماده ۲ اشاره کرد. یکی از وجوه ممیزه این سند، توجه همه کشورها در الحاق به اسناد بین‌المللی برای مبارزه با تروریسم و تأمین مالی آن و سپس مسدود کردن تمام مفرهایی است که عمدتاً تروریسم‌ها و حامیان آن از آن برای سرپوش گذاشتن بر انگیزه‌های سیاسی، نژادی و ... استفاده می‌کنند؛ مانند عامل پناهندگی.

به‌طور کلی می‌توان دستورات مهم این قطعنامه را این‌گونه احصاء نمود:

جدول ۱- دستورات قطعنامه ۱۳۷۳ شورای امنیت سازمان ملل متحد

بند	دستورات	ردیف
A	ممنوعیت و سرکوبی سرمایه‌گذاری برای اعمال تروریستی.	۱
B	تهیه و جمع‌آوری داوطلبانه وجوه به هر روش، چه به‌طور مستقیم و چه غیرمستقیم، توسط اتباع خود یا افراد حوزه قلمرو خود که در نظر دارند از این وجوه برای اعمال تروریستی استفاده کنند را مجرم بداند؛	۲
C	وجوه و دیگر دارایی‌های مالی یا منابع اقتصادی افرادی را که مرتکب عمل تروریستی شده‌اند و یا نیت این کار را داشته‌اند، بدون درنگ مسدود نمایند. این مورد همچنین درباره نهادهایی که متعلق به این اشخاص بوده و یا تحت نظارت آنها اداره می‌شوند و در مورد افراد و نهادهایی که به نمایندگی از و یا طبق هدایت این افراد کار می‌کنند، صادق است.	۳
	اتباع یا اشخاص و نهادهای داخل حوزه خود را از هرگونه تأمین وجه، دارایی‌های مالی یا منابع اقتصادی یا دیگر خدمات مرتبط در دسترس به نفع کسی که مرتکب عمل تروریستی می‌شود، یا باعث تسهیل انجام آنها شود، ممنوع کند.	

جدول ۲- اهمّ توصیه‌های ارشادی قطعنامه ۱۳۷۳

بند	توصیه‌ها	ردیف
A	راه‌هایی را برای تسریع و تشدید تبادل اطلاعات کاربردی به‌ویژه در خصوص اعمال یا تحرکات افراد یا شبکه‌های تروریستی، اسناد سفر جعلی یا تقلبی، قاچاق سلاح مواد منفجره یا مواد حساس، استفاده از فناوری ارتباطات توسط گروه‌های تروریستی و تهدیدی که به‌واسطه داشتن سلاح‌های جمعی ایجاد می‌شود، پیدا کنند.	۱
B	تبادل اطلاعات مطابق با قوانین بین‌المللی و داخلی و همکاری در امور اجرایی و قضایی برای پیشگیری از ارتکاب اعمال تروریستی.	۲
C	همکاری به‌ویژه از طریق توافقات و ترتیبات دوجانبه و چندجانبه برای پیشگیری و سرکوب حملات تروریستی و انجام اقدامات لازم علیه عاملان این اعمال.	۳
D	عضویت در پیمان‌ها و پروتکل‌های بین‌المللی مربوط به تروریسم از جمله کنوانسیون بین‌المللی سرکوب سرمایه‌گذاری‌های تروریستی مصوب ۹ دسامبر ۱۹۹۹.	۴
E	افزایش همکاری‌ها و اعمال کامل پیمان‌ها و پروتکل‌های بین‌المللی مربوط به تروریسم و قطعنامه‌های ۱۲۶۹ (۱۹۹۹) و ۱۳۶۸ (۲۰۰۱) شورای امنیت.	۵
F	انجام اقدامات لازم مطابق با ضوابط مندرج در قوانین ملی و بین‌المللی از جمله استانداردهای بین‌المللی حقوق بشر پیش از اعطای وضعیت پناهندگی به‌منظور اطمینان از اینکه فرد خواهان وضعیت پناهندگی سابقاً در ارتکاب، برنامه‌ریزی و یا تسهیل فعالیت‌های تروریستی دست نداشته است.	۶
G	حصول اطمینان از اینکه اعطای وضعیت پناهندگی توسط عاملان، برنامه‌ریزان و یا تسهیل‌کنندگان اعمال تروریستی مورد سوءاستفاده قرار نمی‌گیرد و از سوی دیگر ادعاهایی مانند انگیزه‌های سیاسی به‌عنوان زمینه‌هایی برای رد درخواست استرداد متهمان تروریستی شناخته نمی‌شود.	۷

این مفاد می‌تواند بستر ساز تحقق جهانی شدن گردد. جهانی شدن به‌عنوان یک فرایند، بستری است که تحولات تروریسم جدید را تسهیل نموده است همان‌طوری که فضای جنگ سرد به موج سوم تروریسم کمک نمود. تروریسم جدید در شرایط کنونی متأثر از رشد سریع بازیگران غیردولتی در اثر شرایطی است که جهانی شدن آن را سبب شده است.^{۱۷}

تحولات تکنولوژیک که مستقیماً به جهانی شدن مربوط است به گروه‌های تروریستی جدید نظیر القاعده کمک فراوانی نموده است. در این راستا گروه‌ها و افراد توانسته‌اند اولاً، سلاح‌های قدرتمندتری را به‌دست آورند؛ ثانیاً، تحوّل فوق‌العاده‌ای در ارتباطات و پردازش

17. Audrey Kurth Cornin, "Behind the Curve Globalization and International Terrorism," *International Security* 27(3) (Winter 2003), 30.

اطلاعات به دست آورده‌اند؛ ثالثاً، توانایی فراوانی در استفاده از تکنولوژی‌های غیرنظامی در صنایع نظامی کسب کرده‌اند.^{۱۸}

۲-۳- مبارزه با تأمین مالی تروریسم در افغانستان

افغانستان با توجه به داشتن سوابق متعدد حضور نیروهای خشن و تکفیری در خاک خود و به دلیل وضعیت استراتژیک منطقه‌ای یکی از مهم‌ترین کانون‌های حضور تروریستی می‌باشد. ظهور عوامل طالبان و گسترش داعش به آن کشور یکی از مسلمات غیرقابل انکار در این کشور است. پرواضح است که پیوستن افغانستان به اسناد مقابله‌ای با تروریسم می‌تواند بسترساز ریشه‌کنی تروریسم در منطقه باشد.

در قانون جدید جزای افغانستان (۱۳۹۶) یک فصل مستقل در رابطه با تعریف، مصادیق، عناصر تشکیل‌دهنده و مجازات آن در نظر گرفته شده است. یکی از مشکل‌ترین کارها در این بخش تبیین ماهیت تعریف جرایم تروریستی است که آن را از دیگر جرایم امنیتی و سیاسی متمایز می‌کند. یکی از نقاط ضعف قانون مبارزه با جرایم تروریستی (۱۳۸۷) در بخش مجازات با افزایش میزان مجازات حبس و موارد اعدام در قانون جدید رفع شده است. در واقع سخت‌گیری بیشتر قانونگذار در قبال جرایم تروریستی ناشی از رشد بیشتر فعالیت‌های تروریستی و دهشت‌افکنی در سال‌های اخیر است. مقنن افغانستان طی ماده ۹ به تبیین ابعاد و قلمرو این جرایم پرداخته است. رفتارهایی از قبیل حمله انتحاری، جرایم استفاده از مواد منفجره یا مواد کشنده، جرایم تروریستی مرتبط با مواد هسته‌ای، جرایم تروریستی علیه اشخاص، تخریب تأسیسات زیربنایی دولت، جرایم تروریستی علیه اشخاص دارای مصونیت بین‌المللی و ... مهم‌ترین مصداق‌های اعمال تروریستی (در افغانستان) می‌باشند.^{۱۹}

قانون مبارزه علیه تمویل تروریسم (۱۳۸۳) با سیاقی نامنظم در افغانستان تصویب گردید که فاقد اسلوب‌های نگارش قانون است؛ لیکن می‌توان این قانون را برداشتی از کنوانسیون دانست.

18. Thomas Dixon, "The Rise of Complex Terrorism," *Foreign Policy* 3 (January/ February 2002): 5.

۱۹. محمد یحیی پناهی و جعفر صادق‌منش، «بررسی رویکرد نظام حقوقی افغانستان در قبال جرایم تروریستی» (مقاله ارائه‌شده در همایش بین‌المللی ابعاد حقوقی - جرم‌شناختی تروریسم، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، سیزدهم اسفند ماه ۱۳۹۶)، ۵۳.

۳-۳- مبارزه با تأمین مالی تروریسم در ایران

در حقوق ایران علی‌رغم اینکه تروریسم به‌طور مستقل جرم‌انگاری نشده، اما با تصویب قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم، قدم‌هایی در این راه برداشته شده است. تصویب قانون فوق در سال ۱۳۹۴ و آیین‌نامه اجرایی مبارزه با تأمین مالی تروریسم (۱۳۹۶) یکی از مهم‌ترین قوانین موجود در زمینه مبارزه با تروریسم و تأمین مالی آن است. همچنین قانون مبارزه با پولشویی (۱۳۸۶) و آیین‌نامه اجرایی قانون مبارزه با پولشویی (۱۳۸۸) و قانون اصلاح مبارزه با تأمین مالی تروریسم (۱۳۹۷) و لایحه اصلاح قانون مبارزه با پولشویی (که هم‌اکنون در مجلس شورای اسلامی مفتوح است)، می‌توان از راهکارهای ارائه‌شده در آن به‌دلیل آنکه پولشویی یکی از راه‌های تأمین مالی تروریسم است، برای مبارزه با آن استفاده نمود.^{۲۰}

تأمین مالی تروریسم (مانند پولشویی) دارای سه مرحله است:

۱- جایگذاری؛ ۲- لایه‌چینی؛ ۳- ادغام.

در **مرحله جایگذاری**، اموالی که موضوع جرم هستند، خواه جرم پولشویی و خواه جرم تأمین مالی تروریسم، در حساب‌هایی در مؤسسات مالی و یا بانک‌ها سپرده می‌شوند. در این مرحله تقسیم مبالغ عمده اموال به مبالغ کمتر باعث می‌گردد ردگیری آن اموال دشوار شود. در **مرحله دوم**، اموال غیرمشروع که قبلاً در یک مؤسسه مالی یا بانک جایگذاری شده‌اند وارد یک مؤسسه مالی یا بانک دیگر می‌شوند و بدین‌ترتیب در بازارهای مالی به گردش درمی‌آیند.

در **مرحله ادغام** نیز، اموال یادشده صرف خرید املاک، اموال غیرمنقول و مانند آن می‌گردد.^{۲۱}

قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم با ورود ناقص، بارقه عزم ایران در مقابله با تروریسم و تأمین مالی آن تلقی گردید. قانون ذکرشده دارای اشکالاتی بود و البته اجرای همان قانون در برخی موارد موکول به تصویب آیین‌نامه است مانند ماده ۱۷. در قانون یادشده، موارد زیر جزو مصادیق تأمین مالی محسوب می‌شوند:

ماده ۱ تهیه و جمع‌آوری عامداً و عالماً وجوه و اموال به هر طریق چه دارای منشأ قانونی

۲۰. زهرا میرزایی و بهرام وثوقی کردکندی، «تأمین مالی تروریسم و سیاست کیفری ایران در قبال آن» (مقاله ارائه‌شده در همایش بین‌المللی ابعاد حقوقی - جرم‌شناختی تروریسم، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، سیزدهم اسفند ماه ۱۳۹۶)، ۳۵.

۲۱. رامندی، پیشین، ۵۰-۴۹.

باشد یا نباشد و یا مصرف تمام یا بخشی از منابع مالی حاصله از قبیل قاچاق ارز، جلب کمک‌های مالی و پولی، اعانه، انتقال پول، خرید و فروش اوراق مالی و اعتباری، افتتاح مستقیم یا غیرمستقیم حساب یا تأمین اعتبار یا انجام هرگونه فعالیت اقتصادی اشخاص توسط خود یا دیگری جهت ارائه به افراد تروریست یا سازمان‌های تروریستی که مرتکب یکی از اعمال زیر می‌شوند، تأمین مالی تروریسم بوده و جرم محسوب می‌شود:

الف - ارتکاب یا تهدید به ارتکاب هرگونه اقدام خشونت‌آمیز از قبیل قتل، سوءقصد، اقدام خشونت‌آمیز منجر به آسیب جسمانی شدید، ربودن، توقیف غیرقانونی و گروگان‌گیری اشخاص و یا اقدام خشونت‌آمیز آگاهانه علیه افراد دارای مصونیت قانونی یا به‌مخاطره انداختن جان یا آزادی آنها به‌قصد تأثیرگذاری بر خطمشی، تصمیمات و اقدامات دولت جمهوری اسلامی ایران، سایر کشورها و یا سازمان‌های بین‌المللی دارای نمایندگی در قلمرو جمهوری اسلامی ایران.

ب - ارتکاب اعمال زیر با مقاصد مذکور در بند الف:

- ۱- خرابکاری در اموال و تأسیسات عمومی دولتی و غیردولتی؛
- ۲- ایراد خسارت شدید به محیط‌زیست از قبیل مسموم کردن آب‌ها و آتش زدن جنگل‌ها؛
- ۳- تولید، تملک، اکتساب، انتقال، حمل، نگهداری، توسعه یا انباشت غیرقانونی، سرقت، تحصیل متقلبانه و قاچاق سموم، عناصر و مواد هسته‌ای، شیمیایی، میکروبی و زیست‌شناسی (بیولوژیک)؛
- ۴- تولید، تهیه، خرید و فروش و استفاده غیرقانونی و قاچاق مواد منفجره، اسلحه و مهمات.

پ - ارتکاب اعمال زیر صرف‌نظر از انگیزه مرتکب و نتیجه حاصله:

- ۱- اعمال خطرناک علیه ایمنی هواپیما یا هوانوردی؛
- ۲- تصرف هواپیمای درحال پرواز و اعمال کنترل غیرقانونی بر آن؛
- ۳- ارتکاب خشونت علیه مسافر یا مسافران و خدمه هواپیما یا اعمال خطرناک علیه اموال موجود در هواپیمای درحال پرواز؛
- ۴- تولید، تملک، اکتساب، انتقال، حمل، نگهداری، توسعه یا انباشت، غنی‌سازی و انفجار غیرقانونی، سرقت، تحصیل متقلبانه و قاچاق عناصر و یا مواد هسته‌ای به میزان غیرقابل توجیه برای اهداف درمانی، علمی و صلح‌آمیز؛

۵- تولید، تملک، اکتساب، انتقال، سرقت، تحصیل متقلبانه، قاچاق، حمل، نگهداری، توسعه یا انباشت و استفاده یا تهدید به استفاده از سلاح‌های هسته‌ای، شیمیایی، میکروبی و زیست‌شناسی (بیولوژیک)؛

۶- دزدی دریایی، تصرف غیرقانونی کشتی و یا اعمال کنترل غیرقانونی بر آن و یا به خطر انداختن ایمنی کشتیرانی از طریق ارائه آگاهانه اطلاعات نادرست یا تخریب و وارد کردن آسیب شدید به کشتی، محموله و خدمه یا مسافران آن؛

۷- تصرف یا کنترل غیرقانونی سکوها یا تأسیسات مستقر در مناطق دریایی، ارتکاب اعمال خشونت‌بار علیه افراد حاضر در آنها و هرگونه اقدام برای تخریب یا صدمه به این سکوها یا تأسیسات به قصد ایجاد خطر برای ایمنی این مناطق؛

۸- بمب‌گذاری در اماکن عمومی، تأسیسات دولتی، شبکه حمل‌ونقل عمومی یا تأسیسات زیرساختی.

ت - ارتکاب جرایمی که به موجب قوانین داخلی یا کنوانسیون‌های بین‌المللی جرم‌تروریستی شناخته شده؛ در صورت الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به آنها. یکی از مهم‌ترین مشکلات این قانون، خلط ناموزون و خروج موضوعی از تأمین مالی تروریسم است. همین موضوع سبب شد تا لایحه اصلاح قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم به مجلس تقدیم گردد که با دو اقدام در مجلس مواجه شد:

نخست. گزارش شور دوم (۱۳۹۷/۰۳/۰۲) به شماره ۹۴۱:

در این لایحه و به موجب گزارش فوق، ماده ۱ قانون بدین شرح اصلاح و تبصره‌های ۱ تا ۵ برابر متن زیر جایگزین تبصره‌های قانون می‌شود:

ماده ۱- تهیه یا جمع‌آوری وجوه یا اموال به هر طریقی چه دارای منشأ قانونی باشد یا نباشد و یا مصرف تمام یا بخشی از منابع مالی حاصله از قبیل قاچاق ارز، جلب کمک‌های مالی و پولی، اعانه، انتقال پول، خرید و فروش اوراق مالی و اعتباری، افتتاح مستقیم یا غیرمستقیم حساب یا تأمین اعتبار یا انجام هرگونه فعالیت اقتصادی اشخاص توسط خود یا دیگری برای انجام اعمال زیر یا جهت ارائه به افراد تروریست یا سازمان‌های تروریستی، تأمین مالی تروریسم است و جرم محسوب می‌شود. علاوه بر گروه‌های تروریستی و افراد تروریست، تشخیص تروریستی بودن اعمال مندرج در بندهای ذیل برعهده شورای عالی امنیت ملی است:

الف - ارتکاب یا تهدید به ارتکاب هرگونه اقدام خشونت‌آمیز از قبیل قتل، سوءقصد، اقدام

خشونت‌آمیز منجر به آسیب جسمانی شدید، ربودن، توقیف غیرقانونی و گروگان‌گیری اشخاص و یا اقدام خشونت‌آمیز آگاهانه علیه عموم مردم و شهروندان یا به مخاطره انداختن جان یا آزادی آنها به‌قصد تأثیرگذاری بر خطمشی، تصمیمات و اقدامات دولت جمهوری اسلامی ایران، سایر کشورها و یا سازمان‌های بین‌المللی.

در تبصره ۱ اشاره به جرم عقیم شده است آن هم به‌دلیل خارج از اراده که حکم آن مباشرت تام (جرم تام) است. ولی تبصره ۲ حاکی از انصراف ارادی است و مشمول ماده ۱۲۲ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ خواهد بود. تبصره ۳ نیز اصل ۷۷ قانون اساسی را مراعی دانسته و معاضدت‌های قضایی بین کشورها را تابع عمل متقابل معرفی می‌کند.

تعیین مصادیق اعمال، افراد، گروه‌ها و سازمان‌های تروریستی طبق تبصره ۴ منوط به تحقق قواعد اصل ۱۵۴ قانون اساسی است. النهایه در تبصره ۵ نحوه به‌روزرسانی فهرست بند ۴ را تعیین تکلیف نموده است.

باید انتظار داشت تا برای طراحی نظامی کارآمد، علاوه‌بر در نظر گرفتن تمام شیوه‌های تأمین مالی تروریسم با این پدیده همانند جرایم سازمان‌یافته برخورد کرد.^{۲۲}

در تاریخ ۱۳۹۶/۰۸/۰۷ لایحه اصلاح قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم، در هیئت وزیران تصویب می‌گردد که در تاریخ ۱۳۹۶/۰۸/۲۲ به مجلس شورای اسلامی ارسال می‌گردد که مراحل زیر را پشت سر گذاشته است:

۱- مجلس شورای اسلامی با استدلالات خوبی، با این لایحه مخالفت نمود که اهم آنها عبارتند از:

- ۱-۱- این لایحه، دارای ماهیتی قضایی است و حتماً بایستی توسط رئیس قوه قضائیه به مجلس تقدیم شود؛
- ۲-۱- تبصره ۲ ماده ۱ لایحه مزبور، حشو است و باتوجه‌به ماده ۱۲۲ قانون مجازات اسلامی و تعیین شروع به جرم، زائد می‌باشد.
- ۳-۱- تعارض تبصره‌های ۱ و ۲ ماده ۱ لایحه، به این شرح که طبق تبصره ۲ ماده موصوف، کلیه جرایم ماده ۱ در صورت معلق ماندن قصد، شروع به جرم است

۲۲. محمدابراهیم شمس ناتری و داود اسلامی، «ماهیت کیفری تأمین مالی تروریسم»، فصلنامه مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشگاه تهران ۴ و ۵ (۱۳۹۴)، ۲۸۴.

- ولی مطابق تبصره ۱ این ماده، تهیه و جمع‌آوری وجوه و اموال، جرم است و نه شروع به جرم.
- ۴-۱- طبق ماده ۴ لایحه مزبور، عبارت «پس از تأیید رئیس قوه قضائیه» حذف شده و ثمره آن، این خواهد بود که ماده ۱۷ قانون در خصوص اصلاحات آیین‌نامه‌های قانون به تأیید ریاست قوه قضائیه نرسد.
- ۲- سپس مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۳۹۷/۰۳/۰۲ متن لایحه تقدیمی را اصلاح نمود. این اصلاحات به قرار زیر است:
- ۱-۲- حذف عالمأ و عامداً از صدر ماده ۱؛
- ۲-۲- اضافه شدن این عبارت «علاوه بر گروه‌های تروریستی و افراد تروریست، تشخیص تروریستی بودن اعمال مندرج در بندهای زیر برعهده شورای عالی امنیت ملی است» در ماده ۱؛
- ۳-۲- حذف عبارت «اشخاص غیرنظامی» در بند الف ماده ۱؛
- ۴-۲- اضافه شدن قید رعایت اصل ۷۷ قانون اساسی در تبصره ۳ ماده ۱؛
- ۵-۲- تغییر تبصره ۴ به این نحو که به جای «اسامی افراد، گروه‌ها...»، عنوان «تعیین مصادیق اعمال، افراد، گروه‌ها و...» آمده است؛
- ۶-۲- تغییر ذیل تبصره ۴ به این شکل «... با لحاظ اصل ۵۴ قانون اساسی»؛ با تأکید بر حق افراد، ملت‌ها، گروه‌ها و سازمان‌های آزادی‌بخش با هدف مقابله با سلطه و اشغال خارجی، استعمار و نژادپرستی برعهده شورای عالی امنیت ملی است.
- ۷-۲- تغییر تبصره ۵ ماده ۱ در لایحه و قرار گرفتن آن در تبصره ماده ۳ در متن اصلاحی مجلس شورای اسلامی؛
- ۸-۲- قید ظرف ۲۴ ساعت طبق تبصره ماده ۳، جایگزین قید فوریت در تبصره ۵ ماده ۱ لایحه شد؛
- ۹-۲- حذف ماده ۴ که قید تأیید رئیس قوه قضائیه را حذف کرده بود؛
- ۱۰-۲- الحاق تبصره ۱ به ماده ۱۴ قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم (۱۳۹۴) توسط ماده ۵ متن اصلاحی مجلس که ترک فعل اشخاص مذکور و تخطی از وظایف را مستوجب مجازات معاونت و اگر تقصیری رخ دهد (اهمال و سهل‌انگاری) مستوجب مجازات تعزیری درجه ۷ خواهد بود.

۳- در تاریخ ۱۳۹۷/۰۳/۰۷، هشت پیشنهاد با امضای پنج نفر از نمایندگان، تقدیم می‌گردد؛

۴- شورای نگهبان نیز در تاریخ ۱۳۹۷/۰۵/۱۵ نظریه خود را دایر بر عدم مخالفت لایحه با قانون اساسی و شرع اعلام نمود؛

۵- نهایتاً در تاریخ ۱۳۹۷/۰۵/۲۰ قانون اصلاح قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم با اصلاحات اشاره شده به تصویب رسید. در قانون موصوف، تأمین مالی تروریسم عبارت است از تهیه یا جمع‌آوری وجوه یا اموال به هر طریق، چه دارای منشأ قانونی باشد یا نباشد و یا مصرف تمام یا بخشی از منابع مالی حاصله از قبیل قاچاق ارز، جلب کمک‌های مالی و پولی، اعانه، انتقال پول، خریدوفروش اوراق مالی و اعتباری، افتتاح مستقیم یا غیرمستقیم حساب یا تأمین اعتبار یا انجام هرگونه فعالیت اقتصادی اشخاص توسط خود یا دیگری برای انجام اعمال زیر یا جهت ارائه به افراد تروریست یا سازمان‌های تروریستی، تأمین مالی تروریسم است و جرم محسوب می‌شود.

یکی دیگر از اسناد مثبت عزم جدی ایران در مبارزه با تأمین مالی تروریسم، لایحه الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون بین‌المللی مقابله با تأمین مالی تروریسم (۱۳۹۶/۰۹/۲۱) است. سپس مجلس در تاریخ ۱۳۹۷/۰۷/۱۶ مصوبه‌ای را به شورای نگهبان تقدیم نموده و شورای مذکور، در تاریخ ۱۳۹۷/۰۸/۰۶، ۲۲ ایراد فنی بر لایحه وارد نموده است.

مهم‌ترین اثری که بر مقابله با تأمین مالی تروریسم متصور است، کاهش اقدامات تروریستی می‌باشد؛ زیرا اقدامات تروریستی نیازمند منابع مالی و سرمایه‌های فراوان جهت انجام، سازمان‌دهی، انتقال تروریست‌ها، تهیه ابزار و وسایل تروریستی، آموزش تروریست‌ها و نظایر آن است. محدود شدن منابع و سرچشمه‌های مالی و در نتیجه محدودیت تروریست‌ها از لحاظ حمایت‌های مالی رابطه معکوسی با افزایش یا کاهش تعداد و تشکیلات تروریستی و در نتیجه اقدامات تروریستی دارد.^{۲۳}

در پایان لازم است که به این نکته غیرقابل انکار توجه داشت که تروریست‌ها باید به‌نوعی منابع مالی اقدامات دهشت‌افکن خود را تأمین کنند. این منابع مالی از طریق فعالیت‌های

۲۳. پورقهرمانی و اسماعیل‌زاده، پیشین، ۱۳۰.

قانونی و غیرقانونی آنها و از همه مهمتر حمایت‌های مالی برخی دولت‌ها فراهم می‌شود.^{۲۴} با توجه به مطالعات انجام‌شده توسط نگارندگان، می‌توان مهم‌ترین فهرست هم‌گرایی و واگرایی مقررات ناظر بر مبارزه با تأمین مالی تروریسم را در اسناد بین‌المللی، حقوق ایران و افغانستان، این‌گونه ترسیم نمود:

جدول شماره ۳- مقایسه هم‌گرایی و واگرایی مبارزه با تأمین مالی

تروریسم با محوریت اسناد بین‌المللی و مؤلفه‌های دیگر

ردیف	سنجه‌محور (مبارزه با تأمین مالی تروریسم در اسناد بین‌المللی)			
	حقوق افغانستان		حقوق ایران	
	واگرایی	هم‌گرایی	واگرایی	هم‌گرایی
۱	<p>داشتن نخست. ایرادات فنی در کنوانسیون ۱۹۹۹ که در حقوق افغانستان و ایران این ایرادات مشهود نیست که به قرار ذیل هستند:</p> <p>۱- عدم‌ارائه اصول پیشگیرانه علمی کافی در نصّ کنوانسیون؛</p> <p>۲- پرداختن به حواشی موضوع و عدم‌ارائه متد لازم درمورد کشف این جرم؛</p> <p>۳- عدم‌جانمایی دقیق تکالیف و بایسته‌های حقوق بشری در کشف، تحقیق، تعقیب و محاکمه به‌صورت تفکیک‌شده.</p> <p>دوم. انجام اقدامات لازم برای پیشگیری از وقوع اعمال تروریستی از جمله دادن اخطارهای به‌موقع به دیگر کشورها از طریق تبادل اطلاعات.</p>	<p>۱- جانمایی ممنوعیت هرگونه حمایت مستقیم یا غیرمستقیم از افراد و نهادهایی که در اعمال تروریستی دست داشتند در قطعنامه ۱۳۷۳؛</p> <p>۲- فراهم نکردن پایگاه امن برای سرمایه‌گذاری، برنامه‌ریزی، حمایت یا ارتکاب اعمال تروریستی؛</p> <p>۳- ممانعت از سرمایه‌گذاری، طراحی، تسهیل یا ارتکاب اعمال تروریستی یا استفاده از قلمرو کشورها علیه کشورهای دیگر یا شهروندان آنها.</p> <p>دوم. انجام اقدامات لازم برای پیشگیری از وقوع اعمال تروریستی از جمله دادن اخطارهای به‌موقع به دیگر کشورها از طریق تبادل اطلاعات.</p>	<p>داشتن نخست. ایرادات فنی در کنوانسیون ۱۹۹۹ که در حقوق ایران و افغانستان این ایرادات مشهود نیست که به قرار ذیل است:</p> <p>۱- عدم‌ارائه اصول پیشگیرانه علمی کافی در نصّ کنوانسیون؛</p> <p>۲- پرداختن به حواشی موضوع و عدم‌ارائه متد لازم درمورد کشف این جرم؛</p> <p>۳- عدم‌جانمایی دقیق تکالیف و بایسته‌های حقوق بشری در کشف، تحقیق، تعقیب و محاکمه به‌صورت تفکیک‌شده.</p> <p>دوم. انجام اقدامات لازم برای پیشگیری از وقوع اعمال تروریستی از جمله دادن اخطارهای به‌موقع به دیگر کشورها از طریق تبادل اطلاعات.</p>	<p>۱- جانمایی ممنوعیت هرگونه حمایت مستقیم یا غیرمستقیم از افراد و نهادهایی که در اعمال تروریستی دست داشتند. قطعنامه ۱۳۷۳.</p> <p>۲- فراهم نکردن پایگاه امن برای سرمایه‌گذاری، برنامه‌ریزی، حمایت یا ارتکاب اعمال تروریستی؛</p> <p>۳- ممانعت از سرمایه‌گذاری، طراحی، تسهیل یا ارتکاب اعمال تروریستی یا استفاده از قلمرو کشورها علیه کشورهای دیگر یا شهروندان آنها.</p>

۲۴. حمید الهویی نظری و امیر جلالی، «مسئولیت بین‌المللی دولت‌های تأمین‌کننده مالی تروریسم»، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی ۳ (۱۳۹۶)، ۷۴۴.

نتیجه

برخورد جدی با تروریسم با تمام زوایای آن از عمده سیاست‌های کشورها محسوب می‌گردد. کنوانسیون مبارزه با تأمین مالی تروریسم، قطعنامه ۱۳۷۳ دو سند واجد اهمیت در مواجهه با این پدیده است. در افغانستان و ایران نیز مقرراتی در این باب وضع شده که در این مقاله به آنها پرداخته شد؛ از حیث همگرایی، تقارب نسبی به لحاظ تقنین در حقوق کیفری ایران و افغانستان وجود دارد. ایران به دلیل برداشت ناکافی از موضوع و ورود ناقص به بحث، نیاز به اصلاح قانون را احساس نمود که لایحه‌ای در این خصوص در سال جاری (۱۳۹۷) به مجلس ارائه شد که قانون اصلاح مبارزه با تأمین مالی تروریسم با رفع بخشی از ایرادات، جایگزین قانون سابق شد.

مهم‌ترین وجوه همگرایی و واگرایی قوانین ناظر بر مبارزه با تأمین مالی تروریسم در حقوق ایران، افغانستان و اسناد بین‌المللی با محوریت اسناد بین‌المللی (به دلیل بهره‌مندی این اسناد از خرد جمعی کشورهای مختلف) چنان که در جدول ۳ جانمایی شده است، مورد مطالعه قرار گرفت؛ لیکن مصادیق واگرایی بدین شرح هستند:

اول. داشتن ایرادات فنی در کنوانسیون ۱۹۹۹ که در حقوق افغانستان و ایران این ایرادات مشهود نیست. این ایرادات به قرار ذیل هستند:

- ۱- عدم ارائه اصول پیشگیرانه علمی کافی در نص کنوانسیون؛
- ۲- پرداختن به حواشی موضوع و عدم ارائه متد لازم در مورد کشف این جرم؛
- ۳- عدم جانمایی دقیق تکالیف و بایسته‌های حقوق بشری در کشف، تحقیق، تعقیب و محاکمه به صورت تفکیک شده.

دوم. انجام اقدامات لازم برای پیشگیری از وقوع اعمال تروریستی از جمله دادن اخطارهای به موقع به دیگر کشورها از طریق تبادل اطلاعات.

پیشنهادها

باتوجه به همگرایی نسبی بین حقوق کیفری ایران و افغانستان از حیث تقنین در مبارزه با تأمین مالی تروریسم و برداشت‌های قوانین دو کشور از اسناد بین‌المللی به ویژه کنوانسیون مبارزه با تأمین مالی تروریسم موارد زیر پیشنهاد می‌شود:

- ۱- جانمایی متدهای پیشگیری کنشی در متن قوانین ایران و افغانستان و پرهیز از کیفرگذاری‌های بی‌مورد و مواجهه ریشه‌ای با عوامل معد این جرم؛

- ۲- طراحی پنجره واحد مبارزه با تأمین مالی تروریسم و اتصال اتوماسیون مستقل با قابلیت اتصال سازمان اطلاعات سپاه پاسداران، وزارت اطلاعات، ناجا، اداره کل ثبت اسناد و املاک، ادارات کل ثبت احوال و کلیه رده‌های ذی‌ربط؛
- ۳- جانمایی دقیق تکالیف و بایسته‌های حقوق بشری در کشف، تحقیق، تعقیب و محاکمه به صورت تفکیک‌شده در قوانین.

فهرست منابع

الف. منابع فارسی

- اردبیلی، محمدعلی. حقوق کیفری بین‌المللی. چاپ چهارم. تهران: نشر میزان، ۱۳۸۷.
- اسحاقی، مجید و امیرحسین رشمه. «مدل‌سازی رفتار تروریست و تحلیل رفتار تروریسم». فصلنامه سیستم‌های مختلط و خطی ۱ (۱۳۹۶)، ۵۳.
- اسماعیلی، مهدی. «صلاحیت رسیدگی به جرایم تروریستی در قوانین ایران». مجله حقوقی دادگستری ۹۴ (۱۳۹۵)، ۴۹.
- الهبوی نظری، حمید، و امیر جلالی. «مسئولیت بین‌المللی دولت‌های تأمین‌کننده مالی تروریسم». فصلنامه مطالعات حقوق عمومی ۳ (۱۳۹۶)، ۷۴۴.
- پورقهرمانی، بابک، و صادق اسماعیل‌زاده. «بررسی ضرورت‌ها و موانع مبارزه با تأمین مالی تروریسم: مطالعه موردی تأمین منابع از طریق پولشویی». فصلنامه مطالعات بین‌المللی پلیس ۱۸ (۱۳۹۳): ۱۳۷-۱۳۰.
- جعفری، امین، و علی کشوری. «مبارزه با تأمین مالی تروریسم در نظام بانکی ایران». مقاله ارائه‌شده در همایش بین‌المللی ابعاد حقوقی - جرم‌شناختی تروریسم، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، سیزدهم اسفند ماه ۱۳۹۶.
- جمعی از نویسندگان. تروریسم، مفهوم‌شناسی و مبانی نظری، مجموعه مقاله‌های کنفرانس بین‌المللی ائتلاف جهانی علیه تروریسم برای صلح عادلانه. به اهتمام کمیته علمی مجمع جهانی صلح اسلامی. تهران: مجمع جهانی صلح اسلامی، ۱۳۹۰.
- حسینی، فائزه. «اجماع ارکان نظام در مبارزه با پولشویی و مقابله با تأمین مالی تروریسم». مجله چشم‌انداز/ایران ۱۱۰ (۱۳۹۷): ۱۵.
- خلیلی پاجی، عارف. «امکان‌سنجی تأمین مالی تروریسم در پرتو ارزش‌های مجازی». مقاله ارائه‌شده در همایش بین‌المللی ابعاد حقوقی - جرم‌شناختی تروریسم، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، سیزدهم اسفند ماه ۱۳۹۶.
- رامندی، مریم. «ضمانت‌اجرای مبارزه با تأمین مالی تروریسم بین‌الملل از دیدگاه بانک مرکزی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۸۹.
- ژوزف جی، نورتن، و هبا شمس. «قانون پولشویی و تأمین منابع مالی تروریسم: واکنش‌های پس از ۱۱ سپتامبر». ترجمه و تحقیق محمدجواد فخرایی، مجله حقوقی ۲۹ (۱۳۸۲): ۲۲۲.
- شمس ناتری، محمدابراهیم، و داود اسلامی. «ماهیت کیفری تأمین مالی تروریسم». فصلنامه مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشگاه تهران ۴ و ۵ (۱۳۹۴): ۲۸۴.
- طیبی‌فرد، امیرحسین. «مبارزه با تأمین مالی تروریسم در اسناد بین‌المللی». مجله حقوقی ۳۲ (۱۳۸۴): ۲۶۳.

عباسی، اصغر، «معرفی گروه ضربت اقدام مالی علیه پولشویی». پژوهشنامه حقوق و علوم سیاسی ۵ (۱۳۸۶): ۱۴۸.

میرزایی، زهرا، و بهرام وثوقی کردکندی. «تأمین مالی تروریسم و سیاست کیفری ایران در قبال آن». مقاله ارائه‌شده در همایش بین‌المللی ابعاد حقوقی - جرم‌شناختی تروریسم، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، سیزدهم اسفند ماه ۱۳۹۶.

میرطاهر، سید رضا. «تحلیل تروریسم در مقررات ایران و اسناد بین‌المللی». فصلنامه مطالعات راهبردی ۶ (۱۳۷۸): ۱۵.

یحیی پناهی، محمد، جعفر صادق‌منش. «بررسی رویکرد نظام حقوقی افغانستان در قبال جرایم تروریسمی». مقاله ارائه‌شده در همایش بین‌المللی ابعاد حقوقی - جرم‌شناختی تروریسم، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، سیزدهم اسفند ماه ۱۳۹۶.

ب. منابع خارجی

Adames, James. *The Financing of Terror*. London: New English Library, 1986.

Dixon, Thomas. "The Rise of Complex Terrorism." *Foreign Policy* 3 (January/ February 2002): 18-21.

Kurth Cornin, Audrey. "Behind the Curve Globalization and International Terrorism." *International Security* 27(3) (Winter 2003): 8.

Paulussen, Christophe. *Impunity for International Terrorists? Key Legal Questions and Practical Considerations*, ICCT - The Hague Research Paper, 2012.

United States Department of State. *Pattern of Global Terrorism*. Washington D.C: Department of Publications, 1995.